

Економіка та управління національним господарством

УДК 330.341:332.021.8-048.77(477)
JEL L86, O18, R58

С. А. Давимука, Л. І. Федулова

Цифрова трансформація регіонів України

Визначено та обґрунтовано передумови й необхідність запровадження концепції цифрової трансформації регіонів України. Здійснено аналіз існуючої нормативно-законодавчої бази України стратегічного спрямування, який показав, що законодавче відображення питань, що мають відношення до цифрової економіки, вкрай поверхневе. Виявлено характерні ознаки «цифрової нерівності» як ключової проблеми формування цифрової економіки в регіонах України. Наголошено, що розбудова цифрової економіки актуалізує багато питань державної регіональної політики, які необхідно не лише чітко ставити, але й потрібно системно вирішувати. Охарактеризовано деякі «кращі практики» процесів цифровізації, аналіз яких показав, що деякі регіони починають активно включатися в процес формування і реалізації стратегічних рішень у сфері цифрової економіки, прагнучи забезпечити свої довгострокові конкурентні переваги на ринках нового виду технологій, товарів і послуг. Розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо стратегічних пріоритетів посилення процесу цифровізації (цифрової трансформації) на регіональному рівні як складової сучасної державної регіональної політики.

Ключові слова: цифрова трансформація (цифровізація); цифрова економіка, «цифрова нерівність», регіональна політика, стратегічні напрями.

Постановка проблеми. Сьогодні глобальний тренд цифровізації світової економіки вступає в активну фазу розвитку. Зокрема, у провідних країнах світу концепцію «Індустрія 4.0» та розробки цифрових технологій як на державному, регіональному, так і на корпоративному рівнях почали масово розвивати в державних програмах і стратегіях бізнесу. Практична площина розв'язання цих питань на регіональному рівні досить швидко актуалізується, що є відповіддю на системні виклики.

Аналіз останніх досліджень. У науковому дискурсі серед значної кількості робіт заслуговують на увагу системні дослідження проблематики становлення цифрової економіки таких зарубіжних учених [1-3] та ін., а також аналітичні звіти міжнародних організацій щодо її наслідків [4]. Українські вчені та експерти також долучаються до проведення досліджень концептуальних засад цифрової економіки та цифрових технологій [5-7]. Проте питання щодо обґрунтування передумов і необхідності впровадження концепції цифрового регіонального розвитку залишаються недостатньо розкритими. Зокрема, не вирішеними є питання, пов'язані з організацією процесу цифрової трансформації економіки регіонів. Усе більшої уваги заслуговує феномен просторових відмінностей («цифрова нерівність», «цифровий розрив» і т. ін.), що входить до пріоритетів постановки та розв'язання гострих проблем нерівномірного розвитку міст і регіонів.

Метою статті є виявити характерні ознаки та проблеми формування цифрової економіки в регіонах України та розробити стратегічні пріоритети посилення процесу цифровізації.

Основні результати дослідження. В Україні, хоч і з деяким запізненням, на державному рівні визнається необхідність формування цифрової економіки та суспільства [8], а цифрові технології розглядаються як основні драйвери сталого розвитку. Водночас розбудова цифрової економіки актуалізує багато питань державної регіональної політики, які необхідно не лише чітко ставити, але й системно вирішувати. Зокрема, одним з таких питань є розуміння наслідків переходу на цифровий формат для політики, пов'язаної з такими сферами, як регіональний ринок праці (у тому числі потенційне створення і скорочення робочих місць), освіта і підвищення кваліфікації, управлінські інновації, галузевий (секторальний) розвиток, конкуренція, захист споживачів, оподаткування,

© С. А. Давимука, Л. І. Федулова, 2018.

торгівля, охорона довкілля і енергоефективність, а також регулювання у сфері безпеки, недоторканості приватного життя і захисту даних [9].

Дослідження показують, що зараз в Україні має місце нерозвинена державна нормативна правова база в частині регулювання процесу розбудови цифрової економіки, невизначеність характеру взаємодії учасників цього процесу, що, своєю чергою, стримує формування законодавства іншого напрямку, зокрема щодо документів стратегічного планування розвитку цифрових технологій, що мають бути представлені в державних програмах, особливо в таких, що стосуються публічних послуг, малого і середнього підприємництва, споживчого ринку, охорони здоров'я, створення інформаційно-аналітичних систем для їхнього забезпечення та інше.

Здійснений аналіз чинної нормативно-законодавчої бази України стратегічного спрямування показує, що законодавче відображення питань, що стосуються цифрової економіки (табл. 1), вкрай поверхневе.

Так, у Додатку до Стратегії [11] «Сучасні тенденції регіонального розвитку» зазначається, що «однією з найбільш наукоємних та капіталомістких складових частин інфраструктури держави є сучасні інформаційно-комунікаційні технології. В умовах сталого розвитку національного ринку інформаційно-комунікаційних технологій у регіонах відбувається активне впровадження елементів електронного бізнесу, зокрема у сфері торгівлі, під час надання фінансових послуг і забезпечується розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, зокрема телекомунікацій, комп'ютерних мереж, центрів обробки даних. Проте зберігаються регіональні диспропорції, насамперед у розвитку телекомунікацій, що призводить до нерівномірності забезпечення послугами зв'язку населення регіонів, особливо сільських, гірських населених пунктів та віддалених районів». Тобто визнається існування передумов для так званої «цифрової нерівності», що є суттєвою перешкодою для реалізації державної політики цифровізації.

Одним з критеріїв оцінки «цифрової нерівності» є широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (ШСД) – базова послуга, що дозволяє використовувати інші цифрові можливості. Слід зазначити, що ООН визнала право на доступ до мережі Інтернет базовим правом людини ще в 2011 р. Як зазначено в резолюції ООН, Інтернет завдяки своєму унікальному та трансформаційному характеру не тільки дає можливість окремим людям реалізувати своє право на свободу думок та їх поширення, але й стимулює розвиток суспільства загалом. Наприклад, Європейський Союз поставив за мету забезпечити 100% населення можливістю під'єднання на швидкості не менше 30 Мбіт/с і 50% населення на швидкості 100 Мбіт/с до 2020 р. Німеччина реалізує ще більш амбіційний план: зробити доступним підключення на швидкості не менше 50 Мбіт/с для 100% населення не пізніше 2018 р. Норвегія поставила за мету забезпечення 90% домогосподарств доступом не менше 100 Мбіт/с до 2020 р.

В Україні проблемним питанням на практиці залишається наявність так званого «цифрового розриву», тобто ситуації, коли доступність ШСД суттєво відрізняється у великих містах і невеликих селах. Так, згідно з звітними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), 1,5 млн з 5 млн, або 27% абонентів фіксованого ШСД сконцентровано в Києві, а в столиці разом з областю – понад 30%. При цьому у столичному регіоні проживає лише 11% населення. Значна частка припадає на великі міста. Майже 60% користувачів фіксованого ШСД проживають у Києві, Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Львівській і Харківській областях (табл. 2). Ця ситуація значно поглиблює нерівність у правах і можливостях населення та приводить до соціальної несправедливості та економічної диспропорції [12].

Водночас динаміка частки домогосподарств України, які мають доступ до послуг Інтернету вдома, як загалом по Україні, так і по всіх регіонах протягом 2010-2016 рр. мала тенденцію до зростання (табл. 3). При цьому найбільша питома вага зафіксована в м. Києві – у 2016 р. вона складала 81,2%, решта регіонів мали діапазон від 39,6% (Хмельницька обл.) до 61,9% – Чернівецька обл.

Дані офіційної статистики підтверджують і результати проведеного у травні 2017 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) всеукраїнського

Таблиця 1

Законодавче відображення питань, що стосуються цифрової економіки

Стратегічні документи	Положення, що стосуються цифрової економіки
<p>Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р. [8].</p>	<p>«Принцип 1. Цифровизація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.</p> <p>Створення цифрових інфраструктур – основний чинник розширення доступу громадян до глобального інформаційного середовища та знань.</p> <p>Принцип 5. Цифровизація повинна орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок. Головна мета розвитку цифрових інфраструктур полягає в тому, щоб усі громадяни України без обмежень та труднощів технічного, організаційного та фінансового характеру (зокрема соціально незахищені верстви населення) могли скористатися цифровими можливостями незалежно від свого місцезнаходження чи проживання та не перебували в сегменті «цифрового розриву».</p> <p>Створення сприятливих умов та пошук відповідних моделей державно-приватного партнерства з операторами неформальної освіти, підтримка їх регіонального масштабування сприятиме зростанню приватних інвестицій у дану сферу, появи нових операторів та за короткі строки суттєво розширить можливості громадян у містах та особливо в сільській місцевості отримати відповідні цифрові навички, професії тощо».</p> <p>В розділі «Життєдіяльність міст» «з посиленням процесу децентралізації в Україні активно впроваджуються концепції смарт-сіті («розумних міст»). Близько 7-10 міст в Україні вже мають відповідні проекти та ініціативи. ... Найважливішими питаннями щодо розвитку концепції смарт-сіті в Україні є модернізація інфраструктури міст та впровадження ефективного ресурсного менеджменту (з використанням Інтернету речей, «зелених» технологій, «розумних мереж»); трансформація системи міського управління на основі інтеграції систем та даних; необхідність визначення економічних моделей розвитку міст з урахуванням не тільки природного, промислового, а і людського потенціалу (міста як центри інновацій та розвитку людського потенціалу)».</p> <p>В плані заходів п. 29 в розділі «Підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку» «перед Мінінфраструктури, Мінекономрозвитку поставлено завдання щодо «подання пропозицій щодо використання інфраструктури поштового зв'язку як цифрової платформи для надання послуг мешканцям селищ та віддалених територій включно з об'єктами соціальної інфраструктури, розвитку у сільській місцевості електронної комерції».</p>
<p>Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 [10].</p>	<p>Стратегія передбачає у межах зазначених чотирьох векторів руху реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави, серед яких: 1) за вектором розвитку – Реформа телекомунікаційної інфраструктури; 2) за вектором безпеки – Програма електронного урядування; 4) за вектором гордості – Розвиток інформаційного суспільства та медіа.</p> <p>Окрім того, ставиться завдання «зосередити увагу на формуванні нових органів управління у сфері забезпечення національної безпеки, зробити акцент на системі управління, контролю, комунікацій, комп'ютерної підтримки, розвідки та інформаційного забезпечення, а також логістики в усьому секторі безпеки; використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних»; створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (е-урядування), яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики».</p>
<p>Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова КМ від 6 серпня 2014 року №385 [11].</p>	<p>Ціль 1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів забезпечення розвитку інфраструктури міст включає: «посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст-центрів економічного зростання з менш розвинутими прилеглими територіями; підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку – надання можливості доступу через Інтернет до унікальних для міст послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо». А також «перехід на новітні стандарти зв'язку, надання споживачам телекомунікаційних послуг гарантованої якості відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими, розширення переліку послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок; економічного зростання з менш розвинутими».</p>

Складено на основі [8; 10; 11].

опитування громадської думки, які засвідчили, що у травні 2017 р. 63,4% дорослого населення України були користувачами Інтернету. Головними чинниками розбіжностей у поширенні Інтернету в Україні є вік і тип поселення: простежується зворотна залежність між віком і використанням Інтернету – чим

Таблиця 2

Кількість абонентів Інтернет за регіонами України за 2017 рік [13]

№	Регіони	Кількість абонентів Інтернет з наданням широкосмугового доступу, тис.				Кількість абонентів Інтернет, тис.	
		Фіксований доступ		Бездротовий доступ		у сільській місцевості	
		Усього	у т.ч. домашній	Усього	у т.ч. домашній	усього	у т.ч. домашні
	Україна	5116,8	4762,9	17509,0	15679,9	585,8	567,1
1	Вінницька	147,6	135,6	671,4	602,8	29,6	28,4
2	Волинська	95,6	88,3	395,8	353,4	11,6	11,1
3	Дніпропетровська	308,0	288,0	1211,0	1080,1	15,4	14,9
4	Донецька	253,6	243,7	1312,1	1155,9	16,3	15,9
5	Житомирська	118,2	110,3	459,5	409,6	22,5	22,0
6	Закарпатська	92,8	84,8	407,0	359,5	19,1	18,4
7	Запорізька	186,6	172,4	567,4	501,5	22,2	21,3
8	Івано-Франківська	119,8	111,4	446,5	394,5	31,8	30,8
9	Київська	144,0	137,9	877,8	795,7	22,3	22,0
10	Кіровоградська	86,4	80,4	312,2	275,7	7,5	7,2
11	Луганська	111,4	105,5	667,3	586,8	3,5	3,3
12	Львівська	254,5	227,1	1149,7	1036,5	62,2	60,0
13	Миколаївська	180,1	173,3	514,7	463,6	7,5	7,1
14	Одеська	289,9	272,3	2227,1	2037,1	49,0	47,2
15	Полтавська	154,5	138,8	474,1	419,1	41,5	40,4
16	Рівненська	91,8	85,2	417,5	371,5	28,8	27,7
17	Сумська	102,7	95,1	364,1	322,0	8,4	8,1
18	Тернопільська	96,1	88,5	345,9	305,8	29,6	28,3
19	Харківська	232,0	207,0	1113,2	998,1	20,4	20,0
20	Херсонська	105,1	96,9	358,0	317,1	17,7	16,8
21	Хмельницька	115,6	106,2	440,6	390,8	11,2	10,8
22	Черкаська	104,2	93,9	481,8	430,7	13,4	12,8
23	Чернівецька	82,6	72,8	282,0	248,5	19,7	19,3
24	Чернігівська	107,9	99,1	464,6	418,4	11,4	10,9
25	м. Київ	1535,8	1443,9	1547,4	1405,2	63,2	62,2

молодший вік, тим вище проникнення Інтернету. За останні чотири роки серед усіх вікових груп молодших за 60 років зростає кількість користувачів Інтернету, більш активна фаза цього процесу припадає на 2015-2016 рр. Водночас за останні роки диспропорції проникнення Інтернету в населених пунктах різної величини помітно згладилися. На сьогодні значно відстає у поширенні Інтернету сільська місцевість, мешканці якої частіше посилаються на обмеження в технічних можливостях підключення малонаселених пунктів (рис. 1).

Станом на травень 2018 р. рівень проникнення Інтернету в Україні становив 64,9% (кількість регулярних інтернет-користувачів віком старше 15 років на 100 жителів). Для прикладу, у більш ніж кожному другому домогосподарстві в ЄС (58%) сьогодні використовується Інтернет з швидкістю як мінімум 100 мегабіт у секунду; кількість договорів на надання послуг з доступу в мережу для мобільного зв'язку з 2013 р. зростає на більш ніж половину (57%). У ЄС тепер у 90 осіб зі 100 є такий договір. Мобільні мережі 4G в середньому покривають 91% населення [15].

Слід зазначити, що розбудова інформаційно-технологічної інфраструктури широкосмугового доступу до мережі Інтернету та підвищення якості послуг вважається основним завданням НКРЗІ в Україні на перспективу. Так, за ініціатииви цієї комісії в 2017 р. було розроблено та впроваджено значну кількість нормативно-правових змін, спрямованих на лібералізацію ринку, зменшення бар'єрів входження на ринок і регуляторного впливу на діяльність операторів і провайдерів телекомунікацій. Основними проблемами розвитку телекомунікаційних мереж

Таблиця 3

Частка домогосподарств, що мають доступ до послуг Інтернету вдома [13]

Регіони	2010	2014	2015	2016
Україна	22,9	48,3	50,7	54,0
АРК	23,2
Області				
Вінницька	12,9	38,5	43,1	43,3
Волинська	13,9	44,6	42,6	46,8
Дніпропетровська	24,2	52,7	54,4	59,6
Донецька	20,1	46,2	46,8	47,7
Житомирська	13,9	34,4	40,0	39,7
Закарпатська	9,7	45,4	59,5	65,4
Запорізька	27,0	57,1	53,8	58,1
Івано-Франківська	12,6	40,3	52,3	57,0
Київська	17,5	44,0	49,3	49,0
Кіровоградська	18,0	33,4	41,5	45,8
Луганська	23,3	39,3	43,2	48,9
Львівська	18,6	45,5	50,2	59,2
Миколаївська	23,1	51,3	52,8	56,3
Одеська	32,1	56,6	52,1	56,8
Полтавська	18,0	43,4	50,5	48,7
Рівненська	14,5	36,8	32,3	45,4
Сумська	17,4	45,4	46,8	48,6
Тернопільська	18,0	45,9	52,9	56,8
Харківська	21,2	51,9	52,5	50,9
Херсонська	20,4	50,5	48,0	56,0
Хмельницька	21,7	39,4	44,3	39,6
Черкаська	23,3	38,3	40,2	47,9
Чернівецька	18,8	48,3	51,0	61,9
Чернігівська	14,3	38,7	38,1	44,7
Міста				
Київ	59,4	78,7	79,8	81,2
Севастополь	53,6

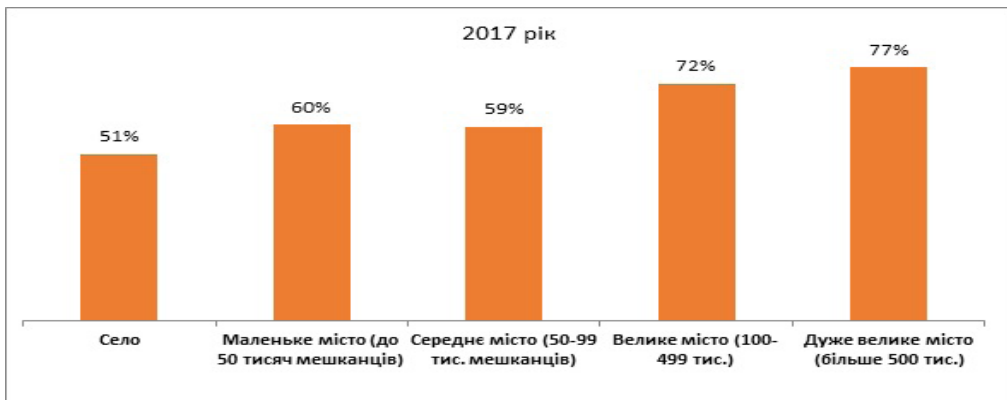

Рис. 1. Частка користувачів Інтернету серед мешканців поселень різних типів
Побудовано на основі [14].

НКРЗІ було визнано організаційні та технологічні проблеми функціонування телекомунікаційних мереж на тимчасово окупованих територіях і на території проведення антитерористичної операції; відсутність Національного центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій України;

нерівномірність забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами, особливо у сільській і гірській місцевостях, а також у депресивних регіонах, у тому числі загальнодоступними телекомунікаційними послугами та послугами широкосмугового доступу до Інтернету [16].

Одним з позитивних трендів у сфері цифровизації ринку праці є робота українців на цифрових платформах. Так, за різними джерелами, у 2013-2017 рр. наша країна посіла перше місце в Європі та четверте місце у світі за обсягом фінансових потоків і кількістю завдань, що виконуються на цифрових робочих платформах (Forbes Україна, 2015; Graham et al., 2017; OLI, 2018). Україна також посідає перше місце у світі в IT-фрілансі. Фріланс у сфері інформаційних технологій (IT) в Україні зріс на 27% лише у 2017 р. До того ж працівники цифрових платформ є в усіх регіонах України. Навіть не враховуючи м. Києва, Центральний регіон лідирує за часткою фрілансерів разом з Південним регіоном (20% і 22% відповідно). Деяко менше представлені працівники цифрових платформ у Західному регіоні (14%), найменше – на сході країни (11%), який потерпає від воєнного конфлікту. Окрім того, розподіл онлайн-працівників за типами поселення різної величини суттєво відрізняється від усього населення (18-59 років). Згідно з отриманими результатами, більшість опитаних працівників цифрових платформ (83%) зосереджена в містах з населенням понад 100 тис. мешканців, серед яких лідерами є найбільш населені міста України (Київ, Харків, Одеса та Львів), на які разом припадає 52% опитаних фрілансерів. Лише 10% опитаних мешкають у середніх містах, 4% – у малих містах і селищах міського типу і 3% респондентів живуть у сільській місцевості [17].

Дослідження показують, що в умовах реалізації Концепції [8] деякі регіони починають активно включатися в процес формування і реалізації стратегічних рішень у сфері цифрової економіки, намагаючись забезпечити свої довгострокові конкурентні переваги на ринках нового виду технологій, товарів і послуг. Зокрема, ними як пріоритетні сфери впровадження цифрових технологій визначено сферу освіти, охорони здоров'я, «розумне» місто (ЖКТ, транспорт, інфраструктура), державне управління. Для прикладу: у м. Харкові відбулася презентація проекту «Цифрове перетворення Харківської області» за участю представників Google-Україна і профільних департаментів обласної адміністрації, що передбачає «проведення освітніх семінарів, підвищення присутності на карті Google, розроблення веб-сайтів і функціональних карт, створення візуальних 3D-турів, поліпшення місцевої екосистеми завдяки розробці платформи із зручним онлайн-сервісом для сповіщення державних органів про екологічні проблеми тощо» [18], Одеська облдержадміністрація, враховуючи досвід ЄС, прийняла Стратегічний план «Розумний регіон» як основу для впровадження регіональної політики підтримки конкурентоспроможності та інновацій шляхом розроблення моделі «розумного регіону» на основі «розумної спеціалізації», регіонального й транскордонного співробітництва, розвитку кластерів і регіональних інноваційних систем, зокрема в межах Чорноморського регіону. За візією регіональної влади, «розумний регіон» – це політика просування сталого зростання на основі відкритого відбору пріоритетів господарської діяльності, які мають високий трансформаційний потенціал для економіки, врахування і використання місцевих переваг і мобілізація місцевих економічних гравців як основних суб'єктів економічних змін [19].

У м. Миколаєві регіональна влада, презентуючи відповідний проект, констатує, що «розумний регіон» – це комплект взаємоінтегрованих веб-сервісів, аналітично-інформаційних систем, апаратна частина, яка стане платформою для впровадження подальшої автоматизації в різних галузях життєдіяльності регіону і кожної громади, міста та області. Це не просто реєстр, це платформа, на якій бізнес і влада можуть здійснювати постійні комунікації». Реалізація розробленого проекту дозволить підвищити ефективність роботи; автоматизувати процеси, які раніше виконувалися вручну і займали багато часу; отримати значний економічний ефект шляхом оптимізації процесів, їх автоматизації і використання аналітичних даних з використанням системи повідомлень; скоротити вживання енергоресурсів і викиду CO₂; створити нові канали комунікації з мешканцями, бізнесом, органами влади;

надати інструменти ефективного використання всіх ресурсів і бачення системного, покровокого вдосконалення всіх процесів життєдіяльності; створити комфортні умови для мешканців у сферах отримання послуг, комунікації з владою. Отже, для керівництва цього регіону «розумний регіон» – це концепція інноваційного розвитку міст і районів області на основі впровадження в різні сфери життя інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), здатних прискорити розвиток територій і підвищити якість життя громадян. Водночас це концепція масштабування технологій розумного міста на всі муніципальні утворення області і розвитку цифрової економіки регіону в межах розумної регіональної спеціалізації. Це концепція формування в області пілотного майданчика для розроблення і впровадження високотехнологічних рішень для «розумних міст» України [20]. Отже, це суттєвий крок України на шляху здійснення цифрової трансформації регіонального розвитку за принципами цифрової економіки, відображеними в Концепції [8].

Та все ж, окрім аналізу «кращих практик», на практиці необхідно визначити проблеми і розробити пропозиції щодо розвитку цифрових технологій у регіонах, розробити і затвердити відповідне законодавства, а також окремі проекти у сфері розвитку цифрових технологій, які можуть бути рекомендовані іншим регіонам як кращі практичні управлінські рішення в цій сфері. Окрім того, до проблемних питань цифровізації, що вимагають актуалізації, належать такі як трансформація галузей економіки, ринків товарів, послуг, капіталу і робочої сили; розроблення механізмів управління інтеграційними процесами; розвиток цифрової інфраструктури і забезпечення захищеності цифрових процесів тощо.

Реальність така, що доки система державної підтримки організацій, що здійснюють впровадження цифрових технологій у регіонах, не зосереджена навіть у сфері високотехнологічного бізнесу та ІКТ (окрім хіба що м. Львова); не вирішеними залишаються питання щодо встановлення податкових пільг, зокрема зниження податкових ставок для категорій платників податків, зайнятих в ІТ-сфері; сприяння в пошуку і залученні інвесторів для ІТ-підприємств (венчурний фонд, участь у статутному капіталі, залучення приватних інвестицій).

Для системного вирішення цих та інших питань потрібна розробка Програми розвитку цифрової економіки кожного з регіонів (Програми), яка б обов'язково передбачала створення нових бізнесів, що відкривають, і нові можливості для забезпечення конкурентних переваг. Одночасно це є і викликом для регіонів, які мають вирішувати завдання у напрямі ефективної підготовки кваліфікованих кадрів і залучення на свої підприємства професіоналів. Для цього владі регіонів важливо визначитися з пріоритетними галузями і підтримувати місцеві виробничі екосистеми, у тому числі формуючи необхідну освітню базу.

Враховуючи зазначене вище, пропонуємо стратегічні пріоритети процесу цифрової трансформації (цифровізації) регіонів України, що можуть бути основою для розробки відповідних Програм (табл. 4).

Враховуючи інертність процесу трансформаційних цифрових перетворень в Україні, важливим напрямом вбачається створення майданчиків для обговорення основних питань і актуальних проблем реалізації регіональних і державних ІТ-проектів, розвиток міжрегіональної співпраці у сфері інформаційних і цифрових технологій, забезпечення просування регіональних ІТ-компаній і розробників, пошук ефективних ІТ-систем і технологій для впровадження технологій і платформних рішень для цифрової економіки та ін. Найбільш поширеними і значимими для обговорення на сьогодні є такі теми: «розумне місто» – нова якість життя; інтелектуальна енергетика: виклики і стратегія; кращі практики організації процесу цифровізації великого бізнесу; проблеми і перспективи нормативного регулювання; проектне управління як інструмент залучення інвестицій у цифровий бізнес на регіональному рівні.

Висновки. Сьогодні питання розбудови цифрової економіки та суспільства не викликають сумнівів, і досвід провідних країн та компаній світу тому підтвердження. В Україні ці процеси (як і все, що пов'язано з інноваціями) відбуваються досить повільно й до того ж із запізненням щодо прийняття адекватних викликам світових трендів політичних дій на державному рівні.

Враховуючи можливості, що надає реформа в галузі децентралізації, на регіональному рівні особлива увага має бути приділена таким питанням, як: сучасні тенденції розвитку цифровизації в регіоні та підвищення якості життя

Таблиця 4

Стратегічні пріоритети процесу цифровизації регіонів України

Блоки	Зміст (для прикладу)
Правові основи розвитку цифрової економіки в регіонах	Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Галузеві стратегії у сфері цифрових технологій. Регіональні стратегічні документи, спрямовані на розвиток цифрової економіки, зокрема: актуалізовані регіональні стратегії соціально-економічного розвитку; концепції цифрової трансформації; концепції впровадження інтелектуальних цифрових технологій; концепції розвитку інформаційного суспільства; концепції розвитку електронної освіти; концепції реалізації проекту «Розумний регіон»; концепції створення і розвитку інноваційно-освітніх і наукових кластерів та ін.
Координація і управління розвитком цифрової економіки в регіонах	Кабінет Міністрів України. Координаційна рада з питань розвитку цифрової економіки та суспільства. Координаційна рада при губернаторові з питань розвитку цифрової економіки. Ради області з інформатизації, телекомунікацій і розвитку інформаційного суспільства. Структурні підрозділи регіональних адміністрацій і створені при них органи (ради, комісії, робочі групи, державні установи). Управління масових комунікацій, інформатизації і зв'язку. Департаменти розвитку інформаційних технологій і цифрової економіки. Комісії з проведення адміністративної реформи, розвитку цифрової економіки і використання інформаційних технологій для поліпшення якості життя і умов ведення підприємницької діяльності. Відділ інформатизації охорони здоров'я Управління охорони здоров'я області. Проектний офіс при Агентстві інформатизації і зв'язку регіону. Фонд розвитку інформаційних технологій регіону. Міжвідомчі координаційні (дорадчі) структури. Координаційні структури на базі вузів та інноваційної інфраструктури, створені в області (Центри цифрової економіки на базі університетів області, Ради при технопарках) та ін.
Продукти/ послуги цифрової економіки	BioTech – управління хмарними технологіями, програмного забезпечення використання живих організмів і біологічних процесів у виробництві, сільському господарстві і медицині з застосуванням високих технологій. RetailTech – технології, які розроблені для застосування в сфері торгівлі. FinTech – технологічні проекти у сфері фінансових сервісів (наявна на ринку модель B2B, що забезпечує софт і послуги фінансових сервісів; B2C – орієнтований на кінцевого споживача і здатний скласти конкуренцію традиційним постачальникам фінансових послуг у боротьбі за масового клієнта). BlockChain – вибудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містять інформацію, яка дозволяє побудувати децентралізовану (без єдиного центру управління) фінансову систему, коректність роботи якої могла б перевірити будь-яка людина. Тобто це спосіб зберігання і узгодження бази даних, копія якої є у кожного учасника. GovTech – усі IT-продукти, рішення, розробки, сервіси, що допомагають вирішити проблеми державного сектору (партисипація, створення платформ для об'єднання громадян, електронних петицій, краудсорсингу. Розширення можливостей електронної ідентифікації, у тому числі CivicTech; інфраструктура (цифрові датчики, контрольні сенсори); надання послуг в освіті, охороні здоров'я; регулювання (рішення для оцінки об'єктів, проведення перевірок); адміністрування – ліцензування.

Блоки	Зміст (для прикладу)
Пріоритетні напрями розвитку цифрових технологій у регіонах	<p>Як пріоритетні сфери впровадження цифрових технологій на рівні регіонів: освіта; охорона здоров'я, «розумне місто» (ЖКГ, транспорт, інфраструктура), державне управління. Зокрема, у сфері освіти регіонів розвиток цифрових технологій пов'язаний з впровадженням інформаційних систем (електронна освіта, що є системою навчання за допомогою різних електронних і інформаційних технологій; системи сповіщення батьків, онлайн-класи, електронні освітні платформи і ін.); розвиток освітньої інфраструктури (центри компетенцій, кампуси) і впровадження мережевих і дистанційних освітніх програм; багатомодульна система «Сучасне цифрове освітнє середовище», інформаційні компетенції», наприклад регіональна інформаційно-аналітична медична система (PIAMC). Спеціалізований центр компетенцій з питань розвитку телемедицини на базі відомих медичних центрів; відповідні проекти. Системи «Електронний дитячий садочок», «Електронна школа», «Електронний коледж», «Електронна додаткова освіта».</p> <p>Системи моніторингу звернень мешканців з питань ремонту і обслуговування житлового фонду; АПК «Безпечне місто» та ін.</p> <p>У сфері охорони здоров'я розвиток цифрових технологій.</p> <p>У сфері створення «розумного міста» цифрові технології розвиваються з акцентом на «інтернет речей» і системи моніторингу міського довкілля – розвиток регіональної інформаційної реалізується здебільшого за допомогою автоматизації і роботизації лікувальних і діагностичних процесів, а також створення центрів.</p> <p>У сфері розвитку агропромислового комплексу – геоінформаційна АПК; проект «Цифрове поле» щодо впровадження цифрових технологій в аграрному бізнесі; інформаційна система, що дозволяє застосовувати інформаційні і телекомунікаційні технології для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо використання земель сільськогосподарського призначення.</p> <p>Електронна торгівля – електронні майданчики з продажу продукції регіональних виробників, інтернет-сайти місцевих товаровиробників.</p> <p>Транспорт і логістика – «Інтегрована система контролю габаритних параметрів, порушень ПДР і оплати за проїзд із застосуванням RFID технологій», проекти цифрової логістики і розумного терміналу на базі мультимодального логістичного центру, автоматизована система безготівкової оплати проїзду пасажирів і перевезення багажу.</p>
Розвиток цифрових компетенцій у регіонах	<p>(1) Пріоритетні компетенції переходу до цифрової економіки мають відповідати напрямам Програми розвитку цифрової економіки в регіонах, зокрема це державне управління; цифрова інфраструктура; кадри і освіта; інформаційна безпека; «розумне місто»; цифрова охорона здоров'я.</p> <p>(2) Інституції: міжрегіональні центри компетенцій: інформаційно-комунікаційні, підприємницькі, фінансові, робототехніка, проектне управління, програмна інженерія, програмування і програмне тестування; бізнес-аналітика і управління IT-проектами; управління основними даними (BigData), інформаційна безпека; штучний інтелект.</p> <p>(3) Підготовка педагогічних кадрів для розвитку цифрових компетенцій – курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників за темою «Методика використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій при організації електронного навчання». У межах реалізації додаткових професійних програм організуються практичні семінари, наприклад: «Використання інформаційних технологій в освітньому процесі»; «Дидактичні ігри з використанням цифрових технологій», «Використання інформаційно-комунікаційних технологій в роботі з батьками» і т.ін.; науково-освітній консорціум «Цифрова економіка» на базі відомих університетів; Центр проривних досліджень «IT-медичина» на базі медичних університетів; Центри випереджаючої підготовки кадрів і центри компетенцій на базі організацій, що розвивають цифрові технології.</p>

Розроблено авторами.

населення як умови формування комфортного середовища; розбудова цифрового екосередовища в регіоні; підтримка старт-апів у сфері цифровизації; цифрове майбутнє і регіональна економічна безпека. Зазначене вимагає розроблення відповідних стратегічних документів, зокрема учасникам ІТ-бізнесу спільно з представниками регіональних властей належить сформувати стратегії та індивідуальні дорожні карти регіонів у сфері розвитку цифровизації їх економік і досягнення основних соціально-економічних показників.

Стратегічними підходами регіональних органів влади до підвищення ефективності переходу до цифрової економіки має бути інфраструктурний розвиток та інституційна підтримка впровадження цифрових технологій. При цьому, безумовно, реалізація кожного з цих стратегічних підходів в тому або іншому регіоні має враховувати їхню специфіку і особливості розвитку. Залежно від цього можуть варіюватися як технологічні рішення, які можуть застосовуватися для розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, так і заходи стимулювання впровадження конкретних цифрових технологій і розвитку відповідних високотехнологічних підприємств у регіонах.

Основні заходи щодо скорочення цифрової нерівності можуть здійснюватися в межах розроблення та реалізації державної підпрограми «Усунення цифрової нерівності» як складової державної програми «Створення цифрової інфраструктури в Україні», яка має бути розроблена й прийнята на законодавчому рівні. При цьому напрям розвитку інфраструктури у сфері цифрових технологій у регіонах має бути пов'язаний з ринком «Інтернет речей» і впровадженням інформаційних систем автоматизованого управління у сфері міської інфраструктури, енергетиці, сільському господарстві, охороні здоров'я, освіті, розвитку малого бізнесу. Зазначені питання потребують спеціального наукового супроводу, що актуалізує відповідну тематику подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію. Київ: Наш формат, 2017. 488 с.
2. Chakravorti B., Tunnard C., Chaturvedi R. Where the digital economy is moving the fastest. *Harvard Business Review*. 2015. № 19. P. 102-101.
3. Шваб К. Четвертая промышленная революция: пер. с англ. Москва: Э, 2017. 208 с.
4. Доклад о мировых инвестициях 2017. Инвестиции и цифровая экономика. Нью-Йорк, Женева, 2017. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_overview_ru.pdf
5. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
6. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2015. Вип. 4. С. 9-18.
7. Алексинська М., Бастракова А., Харченко Н. *Зайнятість через цифрові платформи в Україні: проблеми та стратегічні перспективи*. Київ: Міжнародна організація праці, 2018. 64 с. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/15082018_ILO_report/wcms_ukr.pdf
8. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>
9. Рабочая группа по количественной оценке электронной торговли и цифровой экономики. Записка секретариата ЮНКТАД. 21.02.2018. URL: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/tdb_eede2d3_ru.pdf
10. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
11. Державна стратегія регіонального розвитку [України] на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247566248>
12. Чому Україна відстає від світу за забезпеченістю населення Інтернетом. *Delo.ua*: Сайт. 13.06.2017. URL: <https://delo.ua/business/ukrajina-vidstaje-vid-svitu-za-zabezpechinnostju-naseleennja-inter-331808>
13. Регіони України за 2017 рік: стат. зб. К.: Державна служба статистики України, 2018. Ч. 1. 315 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf
14. Динаміка користування Інтернет в Україні: травень 2017. 06.07.2017. *Київський міжнародний інститут соціології*: сайт. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=705&page=1>

15. Подготовить ЕС к цифровому веку. *Так тикает Германия*: сайт. 08.06.2018. URL: <https://www.deutschland.de/ru/topic/kultura/cifrovye-tehnologii-v-es-maria-gabriel-nazyvaet-trudnosti>
16. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2017 рік. Київ, 2018. 60 с. URL: https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/7598/Zvit_2017_new.pdf
17. Work on Digital Labour Platforms in Ukraine: Issues and Policy Perspectives. *International Labour Organization*: Website. 27.07.2018. URL: https://www.ilo.org/travail/WCMS_635370/lang-en/index.htm
18. У Харкові презентують проект цифрового перетворення регіону. *Харківська обласна державна адміністрація*: сайт. 02.07.2018. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/93667?sv>
19. Розумний регіон: Стратегічний план дій голови Одеської обласної державної адміністрації 2017-2019. *Одеська обласна державна адміністрація*: сайт. 2016. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5b0287ae92db6.pdf>
20. На Раді регіонального розвитку презентовано концепцію «Розумного регіону». *Миколаївська обласна державна адміністрація*: сайт. 07.04.2017. URL: <http://www.mk.gov.ua/ua/news/?id=35712>

References

1. Ayzekson, V. (2017). Innovatory: yak hrupa khakeriv, heniiviv ta gikiv zdiysnyla tsyfrovu revolyutsiyu [Innovators: As a group of hackers, geniuses and gurus, they carried out a digital revolution]. Kyiv: Our format. [in Ukrainian].
2. Chakravorti, B., Tunnard, S., & Chaturvedi, R. (2015). Where the digital economy is moving the fastest. *Harvard Business Review*, 19, 102-101.
3. Shvab, K. (2017). Chetvertaya promyshlennaya revolyutsiya [The Fourth Industrial Revolution]. Translated from English. Moscow. [in Russian].
4. Doklad o mirovykh investitsiyakh 2017. Investitsi i tsifrovaya ekonomika [World Investment Report 2017. Investment and the digital economy] (2017). New York, Geneva. Retrieved from http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_overview_ru.pdf [in Russian].
5. Kraus, N. M., Holoborodko, O. P., & Kraus, K. M. (2018). Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanhardnoho kharakteru rozvytku [Digital economy: trends and prospects of the avant-garde character of development]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 1. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf [in Ukrainian].
6. Apalkova, V. V. (2015). Kontseptsiya rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky v Yevrosoyuzi ta perspektyvy Ukrainy [The Concept of the Development of the Digital Economy in the European Union and Perspectives of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya: Menedzhment innovatsiy – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Management of Innovation*, 4, 9-18. [in Ukrainian].
7. Aleksynska, M., Bastrakova, A., & Kharchenko, N. (2018). Zaynyatist' cherez tsyfrovi platformy v Ukraini: problemy ta stratehichni perspektyvy [Employment through digital platforms in Ukraine: problems and strategic perspectives]. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/15082018_ILO_report/wcms_ukr.pdf Kyiv: International Labor Office. Retrieved from https://www.kiis.com.ua/materials/pr/15082018_ILO_report/wcms_en.pdf [in Ukrainian].
8. Kontseptsiya rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky ta suspil'stva Ukrainy na 2018-2020 roky [Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020] (2018). Approved by Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2018, Jan 17, 67-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13> [in Ukrainian].
9. Rabochaya gruppa po kolichestvennoy otsenke elektronnoy torgovli i tsyfrovoy ekonomiki [Working Group on the quantitative assessment of e-commerce and the digital economy] (2018, Feb 21): Note by the UNCTAD secretariat. Retrieved from http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/tdb_ede2d3_en.pdf [in Russian].
10. Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina-2020» [Strategy of sustainable development «Ukraine 2020»] (2015). Approved by the Decree of the President of Ukraine on 2015, Jan 12, 5/2015. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
11. Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku Ukrainy na period do 2020 roku [State strategy of regional development of Ukraine for the period till 2020] (2014). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2014, Aug 6, 385. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247566248> [in Ukrainian].
12. Chomu Ukrayina vidstaye vid svitu za zabezpechenistyu naselennya Internetom [Why is Ukraine lagging behind the world by providing the population with the Internet] (2017, Jun 13). *Delo.ua*: Website. Retrieved from <https://delo.ua/business/ukrajina-vidstaje-vid-svitu-za-zabezpechinstju-naelennja-inter-331808> [in Ukrainian].
13. *Rehiony Ukrainy. 2017 rik [Regions of Ukraine 2017]* (2018) (Statistical publication). P. 1. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf [in Ukrainian].
14. Dynamika korystuvannya Internet v Ukraini: traven' 2017 [Dynamics of using the Internet in Ukraine: May 2017] (2017, Jul 06). *Kyiv International Institute of Sociology*: Website. Retrieved from <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=705&page=1> [in Ukrainian].

15. Podgotovit' YeS k tsifrovomu veku [Prepare the EU for the digital age]. (2018, Jun 08). *So Germany is ticking*: Website. Retrieved from <https://www.deutschland.de/ru/topic/kultura/cifrovye-tehnologii-v-es-maria-gabriel-nazyvaet-trudnosti> [in Russian].
16. Report on the work of the National Commission that carries out state regulation in the field of communication and information for 2017 (2018). Kyiv. Retrieved from https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/7598/Zvit_2017_new.pdf [in Ukrainian].
17. Work on Digital Labour Platforms in Ukraine: Issues and Policy Perspectives (2018, Jul 27). *International Labour Organization*: Website. Retrieved from https://www.ilo.org/travail/WCMS_635370/lang-en/index.htm
18. U Kharkovi prezentuyut' proekt tsyfrovoho peretvorennya rehionu [In Kharkiv a project of digital transformation of the region is presented] (2018, Jul 02). *Kharkiv Regional State Administration*: Website. Retrieved from <https://kharkivoda.gov.ua/news/93667?sv> [in Ukrainian].
19. Rozumnyy rehion [Intelligent Region] (2016): Strategic Action Plan of the Head of Odessa Region State Administration 2017-2019. *Odessa Regional State Administration*: Website. Retrieved from <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5b0287ae92db6.pdf> [in Ukrainian].
20. Na Radi rehional'noho rozvytku prezentovano kontseptsiyu «Rozumnoho rehionu» [The concept of «Intelligent Region» was presented at the Regional Development Council] (2017, Apr 07). *Mykolayiv Regional State Administration*: Website. Retrieved from <http://www.mk.gov.ua/ua/news/?id=35712> [in Ukrainian].

Davymuka S. A., Fedulova L. I. Digital transformation of Ukrainian regions.

The practical sphere of solution of digital economy development problems is the global megatrend, which gains utmost importance at regional level in answer to system challenges. However, the issues of substantiation of preconditions and necessity to introduce the concept of digital regional development in Ukraine remain to be underexamined. Increasing attention should be paid to the phenomenon of spatial differences («digital» inequality, «digital» gap, etc.), which is among the priorities of solution of urgent issues regarding the unequal development of cities and regions. The paper aims to reveal the features and problems of digital economy forming in Ukrainian regions and to develop strategic priorities of strengthening of the digitalization process. The analysis of existing regulative basis of Ukraine of strategic direction shows that legislation covers the issues related to region's digital economy quite sketchy. Statistical analysis revealed the peculiar tendencies of «digital inequality» as the key problem of digital economy forming in Ukrainian regions. The paper proves that digital economy development brings into fore many state regional policy issues, which should not only be clearly defined, but also systemically solved. The authors characterize some «best practices» of digitalization processes, the analysis of which showed that some regions begin active participation in the process of forming and implementation of strategic decisions in digital economy, trying to secure their long-term competitive advantages at the markets of new types of technologies, goods and services. Suggestions over strategic priorities of digitalization process strengthening (digital transformation) at regional level as the component of modern state regional policy are developed and substantiated. The paper argues that while the issues of digital economy and society development do not raise any doubts in the leading countries, the processes take place rather slow in Ukraine and with a delay in terms of political actions at state and regional levels that meet the challenges of global trends. All the abovementioned requires the development of appropriate strategic documents; in particular, the IT business participants along with the representatives of regional authorities should form the strategies and individual roadmaps of regions in terms of digitalization development and achievement of the key socio-economic parameters. Major activities on reduction of digital inequality can be conducted in the framework of development and implementation of state subprogram «Elimination of Digital Inequality» as the component of state program «Creation of digital infrastructure in Ukraine», which should be developed and adopted legally.

Keywords: digital transformation (digitalization); digital economy, «digital inequality», regional policy, strategic directions.

Давимук Степан Антонович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: davymuka.s@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4840-2100>). Davymuka Stepan Antonovych – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Leading Researcher of the Department of regional financial policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine».

Федулова Любов Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач Центру досліджень економічної політики Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії управління при Президентові України (e-mail: fedulova2010@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0704-5696>).

Fedulova Lyubov Ivanivna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Center for Economic Policy Studies at the Institute for Expert-Analytical and Scientific Research of the National Academy of Management under the President of Ukraine.

Надійшло 05.11.2018 р.